

Platon, Aristoteles ja uskontodialogin ehdot

Taneli Kukkonen, professori,
Jyväskylän yliopisto

Uskontodialogin yksi perusongelmista on, millä ehdoilla ja missä valossa eri uskontoperinteiden perustavia lausumia voidaan tarkastella ja arvioida. Kuinka turvata edes se, että keskustelukumppanit ymmärtävät keskustelussa esiintyvät käsitteet samalla tavalla? Keskiajalla tähän ongelmaan suhtauduttiin suhteellisen mutkattomasti. Oletuksena oli, että ihmiskunnalle yhteiset sielunkyvyt mahdollistavat maailman hahmottamisen osapuilleen yhtäpitävästi. Edelleen pidettiin ilmeisenä, että mikäli uskonlauseita koskeva väittely vain etenee pätevän päättelyn sääntöjä noudattaen, sen johtopäätöksiin sitoutuminen seuraa ikään kuin luonnostaan. Aristoteles tosin varoitti jo *Topiikassa* ja *Sofistisissa*

kumoamisissa, että uppiniskaiset väittelijät saattavat pitäytyä alkuperäisissä väitteissään kaikkien todistusten vastaisestikin: tämän ei kuitenkaan pitäisi kertoa mitään itse päättelyn pätevyydestä, enintään ihmisluonnon heikkoudesta.

Esitelmässä tarkastellaan keskiajan uskontodialogin juuria antiikissa. Osoittautuu, että melko yksitotinen aristoteelisen väittelyn ihanne saa uutta väriä, kun otetaan huomioon platoninen kahden tason malli, jonka puitteissa monet keskiajan ajattelijat tarkastelivat todellisuutta. Mikäli ajatellaan, että inhimillinen kieli kuvastaa jumalallista todellisuutta vain vajavaisesti, asettuu myös kysymys pätevän päättelyn reunaehdoista eräiltä osin uuteen valoon.